

A BÉKEESZME A ZSIDÓ VILÁGSZEMLELETBEN

IRTA: DR. FRISCH ÁRMIN

Nagyon könnyű a feladatunk, ha arra akarunk utalni, hogy a zsidóság tanításai mindenütt telvék a béke gondolatával. Könnyű rámutatni arra is, hogy a béke uralma mint a vallásosság, az istenmegértés egyik megnyilatkozása a zsidó géniusz alkotása. Hiszen ezt a tanítást a vallásosság legművésziesebb képviselői: a zsidó próféták hirdették legelőször. Próféta alapeszméink között, tudjuk, ott van a messiási idők meglátása: a kor, amidőn a farkas és a bárány együtt legelnek; imádságaink mindegyik köre a béke óhajlásával végződik; köszöntéseinket a béke szavával fejezzük ki. S így minden nehézség nélkül mutathatunk arra a tényre, hogy a zsidóság eszményi felfogásában a vallásosság a világ boldogságában, az emberi élet tökéletesedésében és a nemzetközi béke megvalósulásában nyilatkozik meg. S mégis azt kell mondanunk, hogyha más argumentumok nem állnának rendelkezésünkre, mint az említettek, a zsidóság nem hivatkozhatnék arra, hogy az ő vallási gondolkörében az emberi béke ideálja erősebb és tartósabb eszme, mint akármelyik vallás világszemléletében. Más támaszpontok után kell néznünk, ha láthatóvá akarjuk tenni azt a tényt, mely a zsidó vallásos felfogást, a zsidó vallásos ideológiát az egyetemes emberszeretet uralomra jutásának biztosítékául teheti. Ez a támaszpont pedig a *zsidó világszemlélet*.

A zsidó világszemlélet ősidők óta békés világszemlélet. A zsidó néplélek úgy, amint ez a szentírásban, a prófétákban, a biblia idealizált alakjaiban, a vallásban, az emberről való felfogásban megnyilatkozik, nemcsak hiszi, hogy Isten a békét és a szeretetet óhajtja, hogy Isten valamikor a béke művét a földön állandósítani fogja, hanem át van hatva a békés lélek erejének a fölénytől és az események szemlélete közben erősödik meg az az ítélete, hogy az emberi lélek a belső vallási intenciójától hajtva felismeri azt, hogy a háboru még eredményében sem lehet üdvös. A messiási eszmének éppen az a tartalma, hogy az emberek belátása Istennek különös közbelépése nélkül is megteremtheti a békét és hogy ez a belátás valamikor el is következik. Hogy az emberi közületek erkölcsi kapcsolata az, ami a közületek örök életét garantálja. A zsidó nép nemcsak hitt az örök béke egykori bekövetkezésében, hanem érezte azt is, hogy azt a békés életet mindig meg lehet kezdeni és mindig lehet átélni. A messiási kor eljövételét nemcsak úgy képzelte, hogy Isten akaratából valamikor a messze jövőben a népek és nemzetek a béke és a szeretet eszméjében egyesülnek, hanem úgy is, hogy ez a kor az emberek akaratából minden percben megvalósítható. Hogy minden ember és minden közösség a maga egyéni életében meg tudja valósítani a messiási esz-

mét és egyedül ennek az eszmének a megvalósításával teszi tökéletessé a maga, vagy a közületek életét.

A zsidó világszemlélet tagadja ezt a sok történeti író által hangoztatott tényt, hogy szerencsés háborúk, nagy hódítások a népek és nemzetek boldogulását előidéznek és bármennyire szóljon is a látszat az ilyfajta igazságok valószínűsége mellett, ő abban tart ki, hogy *az nem igaz*. Nemcsak sub specie aeternitatis nem, de sub specie temporis sem. A bibliai világszemlélet azért nem látja biztosítva a népek és nemzetek fennmaradását, mert a fennmaradás tényezőit a fegyverben látják s azért tartja Izraelt örök életűnek, mert Izrael tömeglelkében felfedezi azt az érzést, hogy „*nem a hadsereg és nem a hatalom, hanem a szellemem*“. Másutt a békevágy csak sóvárgás, csak a lélek egyik erupciója, a zsidóságban a lélek egyik eleme. A zsidó néplélek csak akkor érti magát harmonikusnak, amikor megállapíthatja, hogy „*ezek hadiszekerekkel és azok lovakkal, de mi az Örökévelőnek a mi Istenünknek nevében*“. A zsidó néplélek a béke megértésének, realitásának hatása alatt formálódott és amikor gondolatokat termelt, eszméket szavakba öntött, érzületeket irányított: a békét, a harmóniát, mint működő élettényezőt számításba vette.

A zsidóságban a messiási kor bekövetkezése az ember érző vágyainak egyik alkotása. Nem a logikailag felismert igazságok és etikai evolúciók viszik majd az emberek tevékenységét oda, hogy fegyver zörgetése nélkül alapozhassák meg jövőjüket, hanem a lélek egyre fejlődő érzetei keresni fogják az utat, amelyen az egész emberiség magára talál. A messiási kor nálunk e szerint nem utópia, melyet a vallásos lélek fantáziája képzelt el, hanem tudás, mely az emberi lélek megértésére alapítja a maga feltevését. Nem azért jön majd el a jobb kor, mert Isten jóságával nem egyeztethető össze az emberek háborúja, hanem eljön azért, mert az ember békés érzülete megtalálja majd az utat az egyesülésre. Az embernek jóraképes termé-

szete az, amely állandó munkásságot fejt ki, hogy eszményeinek érvényt szerezzen és ez a munkásság évről-évre és napról-napra megtermi a maga gyümölcseit. Az emberiség erkölcsi haladása nem az ész tevékenységének folyamánya, hanem annak a megérzésnek, amelyet a belénk lehelt isteni szellem bennünk szüntelenül ébren tart.

A zsidóság tehát nem úgy hiszi és nem úgy képzei az örök béke eszméjét, hogy valami külön megváltó isteni erő a maga természetfelettségében belenyul a világ rendjének menetébe, hanem úgy látja, hogy a teremtés első emberétől kezdve állandóan dolgozik bennünk az az érzés, az a megnyugvás utáni vágyunk, az a harmonikus tudatunk, hogy képesek vagyunk olyan társadalmi élts megalkotására, amelyet a szeretet szálai fűznek egymáshoz. Sőt abban a képzetében, melyet Isten lényéről magának alkot, benne van annak a meglátása, hogy az isteni tökéletesség egyik megnyilatkozása az a szüntelenül irányító tevékenység, mellyel az ember nemes indulatait erősíti és formálja, hogy a maga természetében rejlő etikai képességeket megvalósíthassa. A zsidó nem annyira hiszi, mint inkább látja a messiási kor bekövetkezését. Abban az alakban, melyet magáról és a maga életéről formált, észreveszi azt a haladó akaratot, azt a szünni nem tudó tevékenységet, melynek eredője az emberek egymásközötti szeretete, az emberek egymást megértő gondolkodása, az emberek egymást támogató jósága.

Azért állítják, hogy a békeeszme a zsidóságban — vagy hogy vallási terminológiával éljünk: a messiási eszme a zsidóságban — több, mint hit. Több: mert igazság. Több: mert világszemlélet. Látás, belső átélés, belső tapasztalás. Az ő isteni megérzésének a korroláriu-ma, melyet sem letagadni, sem életéből kiküszöbölni nem képes. Egy intuitív látás, akár a tudományos, akár az etikai látás. A zsidó nép etikai látása az, amely megteremtette azt a hitet, hogy az emberiség a béke által halad a boldogság, a tökéletesség felé.

Hallom az ellenvetést. A biblia is ismer há-

borukat, sőt szimpátiával kíséri Izrael harcait. S a zsidó biblia utáni történet is beszél a makkabeusokról és a vallási élet ezt a makkabeusi fegyvertényt a chanukkával meg is örökítette. Hát ezek tények. De ezek csak azt igazolják, hogy a zsidó népben sem jutott teljes kifejlődésre a messiási eszme, a zsidókban sem volt még meg az a tehetség, hogy elméleteit a gyakorlati életbe is átvihesse. S ilyenkor csak úgy harcolt oroszláni bátorsággal és önfeláldozó készséggel, mint a többi nemzet fiai. De csakúgy, mint a békés hajlamu ember, ki verekedésbe keveredik. Az indulata erősebb, mint a belátása. S ha a biblia beszél is a háborúról, akkor a biblia inkább szabályozza a háboru eljárását, amelyet — amennyire lehet, — humánussá és emberissé tesz. Intézkedések, amilyenek arra vonatkoznak, miként járjunk el, ha már hibába estünk, ami sohasem jelenti azt, hogy a hibát ajánljuk, avagy, hogy káros voltát ne tagadnók.

S ha a békében komolyan hiszünk, ha igazán kívánjuk, hogy az öldöklés és hódítás, a nép leigázása és megsemmisítése ne legyen többé az ultima ratio a nemzetek elhelyezkedésében, ha igazán hisszük, — amint hinnünk is lehet, — hogy az emberiség még eléri azt az időt, melyben a farkas és a bárány együtt lakozik — akkor feltétlenül szükséges, hogy ideológiánk változzék meg. Kell, hogy a béke gondolatait ne mi teremtsük meg, hanem hogy eleven érzetünk legyen és a logikának, a gondolkodásnak csak az a szerepe jusson, hogy megtanítsa bennünket a módozatokra, amelyekkel ezt az érzésünket megvalósíthatjuk. A próféták és az egész zsidó vallás szelleme azért nyújt garanciát a békére, mert intuitive meglátja, mert az emberi lélek alapérzésének fogja fel.

Nem lehet tagadni: vallási és erkölcsi igazságoknak olyan fogalmazása, hogy az igazán formáló erővel bírjon, csak a zsidóságnál és az ő örökbecsű könyveiben, a bibliában található. Az emberiség még igen sokszor fog visszatérni ahhoz a forráshoz, hogy abból töké-

letesedési képességeket merítsen. A pszichológia jelenlegi állása már ott van, hogy keresi azokat a lelki képességeket, amelyek az akaratra hatással bírnak. Megállapításaiban már odáig jutott, hogy az ember által felismert szükségletek csak akkor érhetők el, ha azoknak a realitása a tudat mögött él. A tudományos felismerések, a kultúra haladása csak akkor viszi a tökéletességet előre, ha a logika észleletei a tudat mögötti meglátások kivihetőségére törekszik. Ha valamit akarunk, ha valamit megteremteni óhajtunk, akkor nem elég annak felismerése, hogy az szükséges, hanem a szükségesség érzete mellett ott kell lennie annak a megérzésnek is, amely a mi egyéni életünk tökéletességét ennek a hiánynak kielégítésével teszi tökéletessé. Az erkölcsi erők csak akkor képesek tevékenységre, ha az erkölcs hiánya egyéni életünk nyugalmát veszélyezteti, ha a békét a mindenségben saját életünk tényezőjének észleljük, ha magunkat csak a békességgel kapcsolatban tudjuk egy egész harmonikus lénynek tekinteni, ha éget és perzsel minden viszály és minden meghasonlás. Akkor és csak akkor remélhetjük, sőt biztosra vehetjük, hogy módunkban lesz a békét megteremteni.

A békéről, az örök békéről csak akkor szólhatunk majd, ha a messiási eszme abban a formában válik az emberiség igazságává, amelyben a bibliában megnyilatkozik. Abban, hogy a tömeghit szükségesnek tartja majd az egyéni élet boldogságához annak az eleven tudatnak az átérzését, hogy valamennyien Isten képmására teremtett lények vagyunk, akiknek egyéni boldogsága is attól függ, mennyiben tartozik az ő világszemléletéhez az a látás, hogy az embert egyedül saját jósága és saját békeszeretete emelheti az eszményi fejlődés legmagasabb fokára. Ez a gondolat lesz a világ megváltója és ennek a gondolatnak az átültetésével válik majd a zsidóság az emberiség igaz és állandó tanítójává. *Az örök békére egyedül a zsidó világszemlélettel gondolhatunk.*